

BERTOLT BRECHT
MOEDER COURAGE
en
HAAR KINDEREN

Een kroniek uit de Tachtigjarige Oorlog
(1624-1637)

Vertaling & bewerking Tom Kleijn

PERSONEN

Moeder Courage
Katrien, haar stomme dochter
Eilif, de oudste zoon
Zwitserkaas, de jongste zoon
De Ronselaar
De Sergeant-majoor
De Kok
De Veldheer
De Veldprediker
De Wapenmeester
Yvette Pottier
De Man met de lap
Nog een Sergeant-majoor
De oude Overste
Twee Soldaten
Een Boer
De Boerin
Een Klerk
Nog een Boer
De Boerin
Een jonge Boer
De Vaandrig
Soldaten
Een Stem

1.

Voorjaar 1624. De Veldheer Ernst Casimir van Nassau werft in het Rijnland troepen voor de veldtocht tegen de Spanjaarden, die rond Breda onder leiding van Spinola vernielingen aanrichten. De marketentster Anna Vierlinga, bekend onder de naam Moeder Courage, raakt een zoon kwijt.

DE RONSELAAR

Hoe moet je hier manschappen werven? Sergeant-majoor, ik denk zo langzamerhand al aan zelfmoord. Vóór de twaalfde moet ik Ernst Casimir vier vendels presenteren en de mensen uit deze buurt zijn zo kwaadaardig, dat ik geen nacht meer slaap. Heb ik eindelijk een kandidaat opgescharreld en net gedaan alsof ik niet wist dat hij een kippenborst had en spataderen, ik heb hem starnakel zat gevoerd, hij heeft al ondertekend, hij gaat zo lam als een konijn naar buiten, ik hoef alleen nog maar de jenever te betalen, ik ga hem toch maar achterna, omdat ik nattigheid voel: precies, weg is ie. Hier geldt geen gegeven woord, geen goede trouw, geen eergevoel. Ik heb mijn vertrouwen in de mensheid verloren, sergeant-majoor.

DE SERGEANT-MAJOOR

Je merkt het, hier is te lang geen oorlog geweest. Vrede, dat is iets voor slapjanussen, oorlog dat scheidt pas orde. Mens en vee kloten er maar op los, alsof het niets is. Iedereen vreet wat hij wil, wittebrood met een homp kaas en daar nog een plak spek bovenop. Hoeveel goede jongelui en goede knollen de stad daar vóór ons heeft, weet geen mens, er is nooit geteld. Ik ben in streken gekomen waar misschien zeventig jaar geen oorlog was geweest, daar hadden de mensen nog helemaal geen namen, die kenden zichzelf niet. Alleen in de oorlog heb je behoorlijke lijsten en registratie, worden mens en vee keurig geteld en gebrandmerkt, omdat je weet: geen oorlog, geen orde!

DE RONSELAAR

Precies!

DE SERGEANT-MAJOOR

Zoals bij alle goeie dingen komt ook oorlog moeilijk op gang. Maar als ie eenmaal lekker loopt, is ie ook niet meer te stoppen. Dan willen de mensen geen vrede meer, want dan moeten ze alles herstellen wat in de oorlog kapot is gemaakt.

DE RONSELAAR

Kijk, daar komt een huifkar aan. Twee vrouwen en twee jonge jongens. Hou die ouwe tegen, sergeant-majoor. Als dit weer niets is, blijf ik niet langer in deze koude wind staan, dat zeg ik je.

(Door twee jonge jongens getrokken, komt een huifkar aanrijden. Daarop zitten Moeder Courage en haar stomme dochter Katrien.)

MOEDER COURAGE

Goedemorgen, meneer de sergeant-majoor!

DE SERGEANT-MAJOOR

Goedemorgen, mensen! Wie zijn jullie?

MOEDER COURAGE

Zakenmensen. *(Zingt:)*

Hé Kapiteintje, laat de trommels zwijgen

En laat uw voetvolk even staan:

Bij Moeder Courage kun je laarzen krijgen,

Waarop zij beter kunnen gaan.

Met hun ongedierte en hun luizen,

Bagage, kanonnen en cavalerie -

Wilt u hen naar het slagveld sluizen,

Dan moeten ze goede laarzen aan.

De lente komt. Christenen, ontwaakt!

De sneeuw smelt weg. Wat dood is, rust.

En wat nog niet door kogels is geraakt,

Slacht elkaar af naar hartelust.

*

Hé Kapiteintje, uw lui marcheren

Zonder worst voor u niet in de dood.

Laat Courage ze eerst cureren

Met bier tegen lijfs- en zielenood.

Kanonnen op lege magen in de regen,

Hé Kapiteintje, dat is niet gezond.

Maar met de buiken vol, van mij de zegen

En stuur ze maar in de hellemond.

De lente komt. Christenen, ontwaakt!
De sneeuw smelt weg. Wat dood is, rust.
En wat nog niet door kogels is geraakt,
Slacht elkaar af naar hartelust.

DE SERGEANT-MAJOOR

Halt, waar horen jullie bij, gespuis?

DE OUDSTE ZOON

Tweede Regiment.

DE SERGEANT-MAJOOR

Waar zijn jullie papieren?

MOEDER COURAGE

Papieren?

DE JONGSTE ZOON

Maar dat is toch Moeder Courage!

DE SERGEANT-MAJOOR

Nooit van gehoord. Waarom heet ze Courage?

EILIF

Ze heet Courage, omdat ze dwars door het geschutvuur van Roermond is gereden met 50 broden in de kar.

MOEDER COURAGE

Ze begonnen al te schimmelen, het was de hoogste tijd, ik had geen andere keus.

SERGEANT-MAJOOR

Geen grappen, jij. Waar zijn de papieren?

MOEDER COURAGE

Dit is alles wat ik aan papieren heb, sergeant-majoor. Hier ... een paar bladzijden uit de bijbel, om augurken in te pakken, hier een stafkaart van de Gelderse Vallei, God mag weten of ik daar ooit terug kom, anders heb ik hem voor niets meegesjouwd. En hier staat bekrachtigd dat mijn paard geen mond- en klauwzeer heeft, hoewel, hij is toch dood gegaan. Hij kostte vijf Rijer, maar mij niet. Genoeg papier?

SERGEANT-MAJOOR

Probeer je mij te naaien? Dat zal ik je afleren. Je weet dat je een vergunning moet hebben.

MOEDER COURAGE

Praat fatsoenlijk tegen mij en zeg niet waar mijn onvolwassen kinderen bij zijn dat ik u probeer te naaien, dat hoort niet. Mijn vergunning staat op mijn gezicht geschreven en als je dat niet kunt lezen, kan ik er niets aan doen. Ik laat mijn gezicht niet afstempelen.

DE RONSELAAR

Sergeant-majoor, ik bespeur een opstandige geest in deze persoon. In het kamp moeten we tucht hebben.

MOEDER COURAGE

Oh, ik dacht worst.

DE SERGEANT-MAJOOR

Naam.

MOEDER COURAGE

Anna Vierlinga.

DE SERGEANT-MAJOOR

Dus dan heten jullie allemaal Vierlinga?

MOEDER COURAGE

Hoezo? Ik heet Vierlinga. Die niet.

DE SERGEANT-MAJOOR

Zijn dat dan geen kinderen van jou?

MOEDER COURAGE

Jawel, maar moeten ze dan ook allemaal hetzelfde heten? Die bijvoorbeeld heet Eilif Krautzstück, waarom, nou zijn vader beweerde altijd dat hij Krautzstück of Mautzstück heette. De jongen kan hem zich nog goed herinneren, alleen, dat was iemand anders, dat was een Fransoos met een puntbaard. Maar verder heeft hij van zijn vader diens intelligentie geërfd; die kon een boer de broek van de kont trekken zonder dat die er wat van merkte. En zo heeft gewoon ieder van ons zijn eigen naam.

DE SERGEANT-MAJOOR

Wat, ieder een andere?

MOEDER COURAGE

U doet net, alsof u dat niet kent.

DE SERGEANT-MAJOOR

Dan is die zeker een Chinees?

MOEDER COURAGE

Verkeerd geraden. Een Zwitser.

DE SERGEANT-MAJOOR

Na de Fransoos?

MOEDER COURAGE

Na wat voor een Fransoos? Ik weet niets van een Fransoos. Gooit u niet alles door elkaar, anders staan we hier vanavond nog. Een Zwitser, maar hij heet Fejos, een naam, die niets met zijn vader te maken heeft. Die heette totaal anders en was vestingbouwmeester, maar zat aan de drank.

DE SERGEANT-MAJOOR

Hoe kan die dan Fejos heten?

MOEDER COURAGE

Ik wil u niet beledigen, maar veel gevoel voor fantasie hebt u niet. Hij heet natuurlijk Fejos, omdat ik, toen hij eraan kwam, met een Hongaar was, die maakte het niet uit, hij had het al aan zijn nieren, ofschoon hij nooit een druppel had aangeraakt, een heel betrouwbaar mens. De jongen is op hem gaan lijken.

DE SERGEANT-MAJOOR

Maar dat was toch helemaal niet zijn vader?

MOEDER COURAGE

Maar op hem is hij gaan lijken. Ik noem hem Zwitserkaas, waarom, hij kan de wagen goed trekken. Die heet Katrien Stoppels, een halve Brabantse.

DE SERGEANT-MAJOOR

Een mooie familie, dat moet ik zeggen.

MOEDER COURAGE

Ja, ik ben door de hele wereld gereisd, met mijn huifkar.

DE SERGEANT-MAJOOR

Dat wordt allemaal opgeschreven. Jij komt uit Dokkum in Friesland, hoe ben je hier terechtgekomen?

MOEDER COURAGE

Ik kon niet wachten. In Dokkum valt niets te verdienen, daar komen die Spanjolen niet.

DE RONSELAAR

Jullie zouden ze beter Jacob en Ezau Os kunnen noemen, omdat jullie immers de kar trekken. Uitgespannen worden jullie zeker nooit?

EILIF

Moeder, mag ik hem op zijn bek slaan? Zou ik graag willen.

MOEDER COURAGE

En ik verbied het je, jij blijft staan. En nu, heren officieren, heeft u geen goed pistool nodig, of een gesp, die van u is al versleten, meneer de sergeant-majoor.

DE SERGEANT-MAJOOR

Ik heb wat anders nodig. Ik zie ronde borstkassen, forse dijen: waarom drukt zich dat voor de legerdienst, zou ik willen weten?

MOEDER COURAGE

Onmogelijk, sergeant-majoor. Mijn kinderen zijn niet geschikt voor het krijgsambacht.

DE RONSELAAR

Maar waarom niet? Dat rendeert en levert roem op. Laarzen verpatsen is wijvenwerk.
(*Tegen Eilif:*) Kom eens hier, laat je eens betasten of je spieren hebt of dat je een kleuter bent.

MOEDER COURAGE

Een kleuter is hij. Als iemand hem streng aankijkt, valt hij om.

DE RONSELAAR

En intussen slaat hij een kalf dood.

MOEDER COURAGE

Wil je hem wel eens met rust laten? Die is niets voor jullie.

DE RONSELAAR

Hij heeft mij grof beledigd en gezegd dat ik een bek heb. Wij tweeën gaan daar op het veld de zaak als mannen onder elkaar uitvechten.

EILIF

Maak je geen zorgen, moeder. Hij krijgt ervan langs.

MOEDER COURAGE

Staan blijven! Verlopen sujet! Ik ken jou, niets dan vechten. Hij heeft een mes in zijn laars, steekt ie mee.

DE RONSELAAR

Ik trek het eruit als een melktand, kom mee, jochie.

MOEDER COURAGE

Meneer de sergeant-majoor, ik zeg het tegen de Prins, da's een Fries, die komt voor ons op. Die smijt jullie in het cachot. Zijn luitenant is een vrijer van mijn dochter.

DE SERGEANT-MAJOOR

Geen geweld, broeder. (*Tegen Moeder Courage:*) Wat heb jij tegen de legerdienst? Was zijn vader niet ook soldaat? En is die niet fatsoenlijk gesneuveld? Dat heb je zelf verteld.

MOEDER COURAGE

Hij is nog maar een kind. Jullie willen hem naar de slachtbank brengen, ik ken jullie. Jullie krijgen twee Rijer voor hem.

DE RONSELAAR

Eerst krijgt hij een mooie pet en kaplaarzen, niet waar?

EILIF

Niet van jou.

MOEDER COURAGE

Kom, ga mee vissen, zei de visser tegen de worm. (*Tegen Zwitserkaas:*) Loop weg en schreeuw, dat ze je broer willen stelen. (*Ze trekt een mes.*) Probeer het maar. Ik steek jullie neer, hondsvotten, oorlog met hem voeren! Wij verkopen eerlijk linnen en ham en zijn vredelievende mensen.

DE SERGEANT-MAJOOR

Dat zie je aan je mes, hoe vredelievend jij bent. Je moest je schamen, doe dat mes weg, goor oud wijf! Daarnet heb je toegegeven dat je van de oorlog leeft. Maar hoe kunnen wij de oorlog volhouden, als er geen soldaten zijn?

MOEDER COURAGE

Dat hoeven mijn jongens niet te zijn.

DE SERGEANT-MAJOOR

Oorlog is er alleen voor jou om van te profiteren! Jouw broedsel moet wel vet worden van de oorlog, maar ervoor betalen, ho maar! Hij moet maar zien hoe hij het redt, hè, de oorlog? Je noemt jezelf Courage, hè? En je bent bang voor de oorlog, maar je vreet er wel van? Jouw zonen zijn er niet bang voor, dat weet ik van ze.

EILIF

Ik ben voor geen enkele oorlog bang.